

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 44

1 juli 1984

No. 7

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

G. R. LANGOHR, Nieuwe en minder gewone Lepidoptera voor de Nederlandse fauna (6): 97; D. de BOER, De aktiviteit van mieren in Zuidlimburgse kalkgraslanden (Hymenoptera: Formicidae): 101; JEAN BELLE, Idiogomphoides, a new genus from Brazil (Odonata: Gomphidae): 106; C. van ACHTERBERG, Addition to the revision of the genus Zele Curtis (Hymenoptera: Braconidae): 110; KORTE MEDEDELINGEN: W. HOGENES, Adventieve pijlstaart: 100; B. J. LEMPKE, Rhyacia lucipeta: 105; LITERATUUR: 112; PERSONALIA: 109.

Nieuwe en minder gewone Lepidoptera voor de Nederlandse fauna (6)

door

G. R. LANGOHR

ABSTRACT. — New and less common Lepidoptera for the Dutch fauna. Interesting records mainly from the south of the Netherlands are discussed. New to the Dutch fauna are *Coelophora albicostella* (Duponchel), *Biselachista serricornis* (Stainton), *Telephila schmidtellus* (von Heyden), *Pristerognatha penthinana* (Guénee).

In deze bijdrage geef ik wederom een overzicht van mijn voornaamste vangsten en waarnemingen. Nomenclatuur en volgorde zijn volgens Lempke (1976).

INCURVARIIDAE

Adela ochsenheimerella (Hübner). — Van deze nog maar van enkele plaatsen in Nederland bekende vlinder vond ik voor het eerst in Limburg in het bos te Sevenum op 4.VI.1983 vijf exemplaren overdag in de zon vliegend boven een Taxus-aanplant. Op 6.VI.1983 vlogen twee exemplaren in het Elsetterbos tussen sparrebomen.

TINEIDAE

Monopis weaveralla (Scott). — Van deze soort die ik in 1979 (Langohr, 1979) als nieuw voor de Nederlandse fauna meldde, vond ik nog één exemplaar op 4.VI.1983 in het natuurreservaat Groote Moost onder de gemeente Heythuyzen, vervolgens één exemplaar op de Wrakelberg.

LYONETIIDAE

Bucculatrix cristatella Zeller. — Van dit kleine bruine motje, dat nog niet uit Limburg bekend is, vond ik op 4.VI.1978 één exemplaar op de Kunderberg en op 22.V.1979 twee exemplaren te Eygelshoven.

Bucculatrix thoracella (Thunberg). — Meer dan twintig exemplaren vond ik samen met de heer A. Schreurs langs het kanaal te Nederweert op 23.V.1983. Op 31.V.1983 vond ik nog één exemplaar te Geulle. Alle vondsten werden overdag gedaan op de stammen van lindebomen.

GRACILLARIIDAE

Aspilapteryx tringipennella (Zeller). — Vijf exemplaren van deze nog niet uit Limburg bekende vlinder sleepte ik van de voedselplant *Plantago lanceolata* L. (Smalle Weegbree) te Schinveld op 10.VIII.1983.

Caloptilia falconipennella (Hübner). — Eveneens te Schinveld, maar nu op 9.X.1983, vond ik deze zeer zeldzame soort waarvan slechts enkele reeds oude opgaven uit Nederland bekend zijn, waarschijnlijk mede door de vrij late vliegtijd. De fraaie motjes werden door kloppen op de voedselplant (Els) verzameld.

Phyllonorycter dubitella (Herrich-Schäffer). — De heer Schreurs kweekte tien exemplaren uit bladmijnen in wilgeblaadjes die gevonden waren op de Brunsummerheide in de herfst van 1982. De soort was nog niet in Limburg bekend en is ook in heel Nederland vrij zeldzaam. De dieren kwamen uit bij kamertemperatuur in de winter van 1983.

Phyllonorycter conexella (Zeller). — Deze soort werd eveneens door de heer Schreurs uit bladmijnen gekweekt, maar nu uit blaadjes van *Populus nigra* L. (Zwarte Populier) die gevonden werden te Kerkrade.

DOUGLASIIDAE

Tinagma balteolella (Fischer von Roeslerstamm). — Uit een paar stengels van *Echium vulgare* L. (Slangekruid) die ik gevonden had te Eygelshoven, kweekte ik twee ♀ die uitkwamen op 5.V en 15.V.1983. Op de laatste datum ving de heer Schreurs op dezelfde plaats twee ♂ die boven de voedselplant rondvlogen. De soort werd door mij voor het eerst gevonden in 1978 te Schin op Geul als nieuw voor onze fauna.

COLEOPHORIDAE

Coleophora cornuta (Heineman & Wocke). — Deze soort werd door de uitmuntende verzamelaar Heylaarts voor het eerst in Nederland verzameld te Breda op 17.X.1874 als larve met zakje en vervolgens werd nog één exemplaar uitgekweekt op 22.VI. 1877 (Van der Wolf, 1984). Daarna werd de soort niet meer in Nederland aangetroffen. Tot op 30.X.1983, toen de heer Schreurs en ik tijdens een gezamenlijke excursie een twintigtal zakjes vonden tussen Weert en Budel, aangesponnen aan ca. 1 m hoge, 3 cm dikke vliegberkjes. Een week later vonden we vier exemplaren op dezelfde wijze aangesponnen, nu in het Peelgebied tussen het Limburgse Meyel en het Brabantse Asten.

Op 2.I.1984 bracht ik samen met de heer H. W. van der Wolf een bezoek aan dezelfde vindplaatsen en op beide konden we weer enkele tientallen zakjes vinden, maar nu zat er niet één exemplaar onderaan de stammetjes van de vliegberkjes, alle gevonden zakjes zaten aangesponnen tussen de takjes in de oksels. Waarschijnlijk zal blijken, dat de soort niet zo zeldzaam is en er gewoon de laatste honderd jaar niet naar gezocht is.

De zakjes zijn erg mooi gevormd, zoals de naam al zegt aan het eind hoornvormig omgebogen en vrij gemakkelijk te vinden in de winter aan de kale berkjes. Aan de wat grotere berkebomen die in de omgeving stonden, konden we niet één zakje vinden.

Coleophora albicostella (Duponchel). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Eén ♀ vond ik door slepen over enkele planten van *Agrimonia* op 8.VI.1980 op het kalkgraslandreservaat Wrakelberg. De rupsen leven in zakjes op allerlei kruidachtige Rosaceeën zoals de bovengenoemde *Agrimonia*, verder *Comarum*, *Fragaria*, *Potentilla*, *Geum* enz.

De vlinder is bekend uit alle omringende gebieden en landen en kon bij ons verwacht worden.

ELACHISTIDAE

Biselachista serricornis (Stainton). — Nieuw voor de Nederlandse Fauna. Eén ♂ gevangen door mijzelf op 2.VIII.1975 in het Mijneweggebied bij Herkenbosch bevond zich in een doos ongedetermineerde vlinders, die de heer Lempke mij ter determinatie meegaf uit de verzameling van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam.

De soort is wijd verbreid maar soms lokaal in NW-Europa en Engeland, doch ontbreekt in Frankrijk en België. De vlinder komt voor op moerassige plaatsen, terwijl de rups een bladmijn maakt in *Carex* en *Eriophorum* (Wollegras).

Elachista chryso-desmella (Zeller). — Naast de Wrakelberg, waar ik de soort voor het eerst in Nederland waarnam in 1980, vond ik de mooie motjes nog op de Bemelerberg door slepen over de voedselplant *Brachypodium pinnatum* (L.) Beauv. (Gevinde Kortsteel).

Elachista cingillella (Herrich-Schäffer), — Als tweede Nederlandse vindplaats vonden de heer Schreurs en ik de soort in het natuurreservaat Groote Moost op 23.V.1983 door slepen langs een met gras begroeide bosweg.

OECOPHORIDAE

Amphisbatis incongruella (Stainton). — Van deze ongetwijfeld vrij zeldzame soort waarvan ik nooit een exemplaar in een verzameling zag, vond ik in gezelschap van de heer Schreurs één ♂ op het gebied van de staatsboswachterij Dwingeloo op 23.VI.1983.

GELECHIIDAE

Telephila schmidtiellus (von Heyden). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Op twee kalkgraslandhellingen, de Kunderberg en de Wrakelberg, vond ik telkens twee exemplaren op 27.VII. en 19.VII. 1983 van deze fraaie gele Gelechiide. De vlinder komt overal in het omringende gebied voor en kon bij ons op de kalkgraslandhellingen verwacht worden, mede omdat de voedselplant van de soort *Origanum vulgare* L. (Marjolein) hier in flinke aantallen groeit. Verder wordt in de literatuur nog als voedselplant aangegeven *Mentha* (Munt), *Calamintha* (Steentijm) en *Nepeta* (Kattekruid). In hoeverre de laatste planten op bovengenoemde hellingen voorkomen, weet ik niet.

MOMPHIDAE

Mompha terminella (Hymphreys & Westwood). — Van deze soort, die Doets in 1947 bij Valkenburg vond, verzamelde ik twee tamelijk afgevlogen dieren in het Savelsbos op 1.VIII.1982 door over de voedselplant *Circaea lutetiana* L. (Heksenkruid) te slepen. Ook vond ik de bladmijnen te Kerkrade, maar kon er nog niet in slagen de soort uit te kweken.

TORTRICIDAE

Spatalistic bifasciana (Hübner). — Van deze volgens Bentinck & Diakonoff zeer zeldzame vlinder, die ook nog niet van Limburg vermeld is, verzamelde ik één exemplaar op 21.VI.1983 te Vlodrop-Station.

Pammenè oxsenheimeriana (Lienig & Zeller). — Tot nu toe ook nog niet van Limburg vermeld. Ik vond één exemplaar op 4.VI.1983 te Sevenum.

Pristerognatha penthinana (Guenée). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. In 1972 schreef ik (Langohr, 1972) bij het als nieuw voor onze fauna melden van *Olethreutes fuligana* (Denis & Schiffermüller), dat ik hoopte bovengenoemde soort in ons land te vinden. Op 10.VI.1983 vond ik inderdaad één ♂ in het Elsetterbos door afslepen van *Impatiens noli-tangere* L. (Groot springzaad), de voedselplant van het licht herkenbare dier. De vlinder is overal in het omrin-

gende gebied waargenomen. Hij kan gemakkelijk gekweekt worden door in de winter of het voorjaar dorre stengels van Groot springzaad te verzamelen. De rups leeft en verpopt daarin.

PYRALIDAE

Udea lutealis (Hübner). — Van deze soort waarvan nog weinig bekend is uit Nederland, maar die toch algemener lijkt te worden, zeer zeker in Limburg, de volgende gegevens: Eerbeek 8.VIII.1982, J. Snel leg.; Vijlen, 2.VIII.1982, Nijswiller, 10.VIII.1982, Schinveld, 3.VIII.1982, telkens twee exemplaren, Eys, 3.VIII.1982 zes stuks en op 12.VIII.1982 twee. Dit zijn waarnemingen van de heer Schreurs. Zelf nam ik de soort waar te: Simpelveld, op 20.VII.1983, Wrakelberg, 26.VII.1983, Bemelerberg, 24.VI.1983 en tenslotte op de Kunderberg op 31.VII.1983, telkens één exemplaar.

LITERATUUR

- Bentinck, G. A. Graaf & A. Diakonoff, 1968. De Nederlandse bladrollers (Tortricidae. — *Mon. Ned. ent. Vereen.* 3: 1-200, pl. 1-99.
- Doets, C., 1949. Lepidopterologische mededelingen over 1946-1948 — *Ent. Ber., Amst.* 12: 413-417.
- Langohr, G. R., 1972. Drie nieuwe Microlepidoptera voor de Nederlandse fauna. — *Ent. Ber., Amst.* 32: 53-54.
- , 1979. Nieuwe en minder gewone Lepidoptera voor de Nederlandse fauna. — *Ent. Ber., Amst.* 39: 121-123.
- Lempke, B. J., 1976. Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera. — *Bibl. k. ned. natuurh. Vereen.* 21: 1-100.
- Wolf, H. W. van der, 1984. Aantekeningen over Nederlandse Coleophoridae (Lepidoptera) 2. — *Ent. Ber., Amst.* 44: 1-4.

Pleistraat 20, 6369 AJ Simpelveld.

WEER EEN ADVENTIEVE PIJLSTAART (LEP.: SPHINGIDAE). — Enige tijd geleden kreeg ik van drs. H. W. van der Wolf een prachtig ♀ van de Zuidamerikaanse pijlstaart *Enyo lugubris* (Linné, 1771) met het etiket: Rotterdam, a.b. (aan boord) van schip. Het dier was door veel handen gegaan voordat het bij een entomoloog terecht kwam, zodat herkomst en lading van het schip niet meer konden worden achterhaald. Dat is jammer, want er blijven nu wat vraagtekens met betrekking tot de oplossing van de vraag hoe dit dier in Nederland is gekomen. De vlinder is volkomen gaaf en moet dus op het betreffende schip (misschien zelfs pas in Rotterdam) uit de pop gekomen zijn. Daar *E. lugubris* zoals de meeste SpHINGIDEN in de grond verpopt en ruimte nodig heeft om na de ontpopping omhoog te kruipen om zijn vleugels op te pompen en te laten harden, kan m.i. de pop slechts zijn meegekomen met iets dat in Zuid- of Midden-Amerika uit de grond wordt gehaald en vervolgens losgestort in het ruim van schepen naar Rotterdam wordt vervoerd. De rups van *E. lugubris* leeft op Vitaceae, vooral op soorten van de genera *Vitis*, *Ampelopsis* en *Cissus*. Deze planten zijn in Zuid-Amerika op veel plaatsen gewoon en kunnen zeker optreden als akkeronkruiden. Van alle Zuidamerikaanse land- en tuinbouwgewassen lijkt het mij dat alleen pinda's én uit de grond worden gehaald én vervolgens losgestort per schip naar Nederland worden vervoerd. Of is er nog een andere oplossing?

Als het dier inderdaad op deze manier naar Nederland is gekomen, dan komt het mij voor dat een lading pinda's nog veel meer kan verbergen dan één enkele vlinderpop!

W. Hogenes, Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Afd. Entomologie, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.